

SOSYAL BİLGİLER KİTAP İNCELEMELERİ

Dönem Sonu Projesi

8.SINIF VATANDAŞLIK VE DEMOKRASİ EĞİTİMİ KİTABI İNCELEMESİ

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ**

ARALIK-2013

GİRİŞ

“Bir eğitim kurumu olarak okullar, 19. ve 20. yy boyunca Endüstri Devrimi'nin sembolü hâline gelen 'fabrikayı' model almıştır. Fabrika, ham girdilerin işlenerek ürün haline dönüştürüldüğü bir yerdir. Üretim süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen üründe standart olarak tanımlıdır. Fabrikaları betimleyen bu yapı ve süreç, 19. Ve 20.yy boyunca okullara model olmuştur. Okullar da çocukları hammadde olarak görmüş, onları dönüştürmek için standart işlemler-buna öğretim programı diyoruz- belirlenmiş ve uygulanmış, ürünlerin öngörülen standartlara uygunluğu sürekli değerlendirmeye konun olmuş, standartlara uygun bulunanlar (başarılı olanlar) bir üst aşamaya devam etmişlerdir.”(Doğan,2012)

“Ülkemiz de de Cumhuriyet'ten sonra siyasal önder yetiştirmek amacıyla bir önderlik eğitimi, görülmemiştir. Bizde eğitimin siyasal işlevi, ancak birinci anlamda yani rejime sadakati sağlamak biçiminde anlaşılmış, siyasal önderlerin seçilip yetiştirilmesi ihmal edilmiştir.”(Tezcan,1976)

“2000'li yıllarla birlikte kronolojik olarak yeni bir yüzyıla girmiş olmamıza karşın, eğitim kurumları olarak okullarımız ve uygulana eğitim anlayışı ne yazık ki 20.yy kalmış görünmektedir.”(Doğan,2012)

“Birlikte yaşama kültürünü anlayış olarak benimseyen insanların bulunduğu toplumlar, bu anlayışın bir sonucu olarak vatandaşlık ve demokrasi kültürünü yaşam tarzı olarak kabul edebilirler. Çağdaş vatandaşlık ve demokrasi algısı, aynı zamanda nitelikli bir eğitimin ürünü olarak da görülebilir. Günümüzde, insan hakları ve demokrasi bilincinin kazandırılmasında okullar çok önemli bir misyonu yerine getirir. Vatandaşlık temelinde, nitelikli ve yeterli bir demokrasi bilinci oluşturmak için öğretmenler kadar ders işleme sürecinde kullanılan materyaller de önem arz eder. Öğrencinin en kolay ve ucuz ulaşabildiği ders materyali olan ders kitaplarının niteliği de etkili bir vatandaşlık ve demokrasi eğitiminde özenle üzerinde durulması gereken bir konudur.”(Şeker,2013)

Ders kitapları bugün eğitim ve okul sözcüğünün kullanıldığı yerlerde olmazsa olmaz öge durumuna gelmiştir. Sanayi Devriminden sonra kitlesel eğitimin yaygınlaşmasıyla eğitimde kullanılan en temel araç olmuştur.

Ders kitaplarının işlevlerine baktığımızda kitlelere ulaşması bakımından en kolay ve en ucuz araçlar olduğunu söylemek mümkündür.

“Ders kitapları kültürün seçilmiş bir parçasını, öğrenciye aktarmayı amaçlarken bir yandan da sürekliliğin sağlanmasında, diğer yandan da kültürel/ toplumsal değişimin gerçekleşmesinde kullanılan en önemli araçlar haline gelir.”(Esen, 2003)

“Bir kitabın ders kitabı olarak nitelendirilmesi, ilgili dersin programıyla örtüştüğü anlamına gelmektedir. Dolayısıyla programın hedef ve davranışlarının gerektirdiği strateji, yöntem ve teknikleri uygulamaya uygun bir araç demektir. Bu açıdan bakıldığında, ders kitabı birçok aracın işlevini yerine getirme durumunda olan bir araçtır” (Kılıç ve Seven, 2003, s. 19).

AMAÇ

Grup olarak amacımız Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi ders kitabını analiz etmektir.

Söz konusu kitabın künyesi:

Kitabın adı, sınıfı: 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi

Yazar: Emine Aşan

Yayınevi: Ekoyay

Yayın yeri yılı: Ankara , 2013

Sayfa sayısı: 160'dır.

“Belirtmek gerekir ki ‘İnsan hakları’ öğretiminin büyük bir kısmı vatandaşlık dersinde yapılabilir. Çünkü bu derste öğrencilere, kendi ülkelerinin mevzuatında insanların hak ve görevlerinin nasıl düzenlendiği gösterilir. İnsan hakları eğitiminde vatandaşlık dersinden yararlanmak için, konunun devamı niteliğinde, öğrencilerin insan hakları ile ilgili kendi ülkelerinde ki yasal düzenlemelerle, uluslararası düzenlemeleri kıyaslamaları istenebilir. Böylece, ulusal standartlarla evrensel standartlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları görmesi sağlanabilir.”(Kepenekçi,1999)

“Toplumsal yaşamda adaletli ve sorumluluk bilinci ile davranma, katılımcı ve uzlaşmacı olma, işbirliği becerilerini gösterebilme davranışları, insan hakları eğitimi ile kazandırılabilir. Bu davranışı kazanan bireyler toplumsal yaşama aktif bir şekilde katılabilirler.”(Çıplak,2002)

YÖNTEM

Ders kitabını incelerken kullandığımız yöntem niteliksel çözümlene yöntemidir. Kitabı inceleme safhası haftada iki gün dört ile beş saat şeklinde 4 haftada da gerçekleştirdik. Raporu yazma safhası ise kesintilerle 6 gün sabahtan akşama çalışarak gerçekleşmiştir. Grup içinde itilafa düştüğümüz zamanların çok olması bize olumsuz yansımıştır. Bu durum sürenin uzamasına neden olmuştur. Bazı arkadaşlarımız rapor yazma esnasında hem kısa kesmek istemişlerdir hem de çalışmaya gerekli özeni göstermemişlerdir. Bu çalışmanın bizlere öğrettiği en önemli şey çalışma arkadaşlarımızı iyi seçmemiz gerektiğidir. Onları seçerken dikkat edilmesi gereken husus ise sorumluluk bilincine sahip olup olmadıklarıdır. Çalışmanın epey büyük bir kısmını sırtlayan ise Cansu Topgümüş, Tuğba Balcı ve Hülya Demir olmuştur. Diğer arkadaşlarımız raporu yazma konusunda gerekli hassasiyeti göstermemişlerdir. Tabii ki bu hiç çalışmadıkları anlamına gelmiyor.

BULGULAR

Kitaba genel açıdan baktığımızda gereksiz ve ilgisiz bağlantılar, seviyesiz örnekler ki bazen 8. Sınıf öğrencisini aşan bazen ise seviye olarak aşağıya çeken metinlerle doludur. İçerikte birbiriyle çelişen ifadeler sıklıkla yer almaktadır. Görseller ile metinlerin çoğu zaman uyum sağlamadığı görülmüştür. Ayrıca kitap, olumsuz örnekler yumağı iken olumlu örnek namına bir elin parmaklarını geçmeyecek örneklere/bilgilere sahiptir. Kitap bu açılardan bir kitap nasıl **yazılmamalıdır?** sorusuna cevap vermektedir. Kitap, yazılırken kazanımlardan hareketle yazılmış gibi görünse de asla kazanımları karşılayacak düzeyde değildir. Yapılandırıcı yaklaşımda öğrencinin hayatına yakınlık ilkesi yanlış anlaşılabilir ve internet ile gazete haberleri kitaba konulmuştur. Üstelik bunlar çocuğa hiçbir faydası dokunmayacak ve ilgisiz haberlerdir. Kazanımlar açısından incelediğimizde ise şu tespitleri yaptık:

1.TEMA: HER İNSAN DEĞERLİDİR KAZANIMLARI

1. Kazanım: Her insanın değerli ve onurlu olduğunu kabul eder.
2. Kazanım: Her bireyin kendisine has özelliklerinin olduğunu kabul eder.
3. Kazanım: Kendi bireysel farklarının topluma neler katabileceğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.
4. Kazanım: Kendisine ve çevresindeki kişilere değer verir.
5. Kazanım: İnsanlığın insani değerlerle korunup geliştirileceğini kabul eder.
6. Kazanım: İnsanın varlığının ve onurunun korunmasında insan haklarının ve demokrasinin önemini fark eder.

“Sahip olduğu yetenekler insanın değerini ya da onurunu oluşturur.”(1. ve 4. kazanım)

“Çocuklar arkadaşları Aşkın’a adını söylemiyor çok zayıf olduğu için onu sıska diye çağırıyorlardı.”(2.kazanım)

“İnsan hakları evrensel bildirgesinde yer alan haklarımızla ilgili maddelerden birini seçiniz. Bu maddede belirtilen hakkınız elinizden alınırsa hangi zorlukla karşılaşırsınız?”(6.kazanım)

“Sahip olduğu yetenekler insanın değerini ya da onurunu oluşturur.” Cümlesi ile insan onurunu ve değerini yeteneklere indirgemiş ve yeteneği olmayan insanları ya da herhangi bir engel/güçlük sebebiyle yetilerini kaybetmiş insanları değersiz kabul eden bir anlayışı ifade edilmesi söz konusudur. Dolayısıyla 1. , 2. ve 4. kazanımın aksi çerçevesinde bir yaklaşım bulunmaktadır.

“Çocuklar arkadaşları Aşkın’a adını söylemiyor, çok zayıf olduğu için “sıska” diye çağırıyorlardı.” Cümlesi ile olumsuz örnekler üzerinde konu anlatılmaya çalışılmış ve günlük hayatta da öğrencinin karşısına çıkan alışılmış ancak olmaması gereken davranışları normalleştirilmiştir. Bu da 4. kazanımın gerçekleşmesine engel olacağı gibi öğrenciyi kazanımın tersi yönünde davranışın normal bir durum olarak görmesine neden olacaktır.

23. sayfada 2. etkinlikte topluma olan katkının cinsiyet temelli olması ve bireysel farklılıklarla işbölümü şeklinde sunulması 5. ve 6. kazanıma aykırı bir durumun oluşmasına neden olmuştur.

5. kazanım doğrultusunda görsellerle konu ilişkisi zayıf kalmıştır. “Saygıdan” hiç söz edilmemiş ve değerler “ahlaki” ifadelerle sınırlandırılmıştır.

6. kazanımla ilgili ise seviyeye uygun olmayan görsel kullanılmıştır. Yine “İnsan niçin değerli ve onurludur?” sorusu ile insanın değerini sebeplere dayandırarak öğrencinin “insanın sırf insan olduğu için değerlidir” algısını kazanamamasına neden olacaktır.

2. TEMA: DEMOKRASİ KÜLTÜRÜ KAZANIMLARI

1.Kazanım: Farklı tanımlarından yola çıkarak demokrasinin temel özelliklerini kavrar.

2.Kazanım: Demokrasinin insana ve insan iradesine verdiği önemi fark ederek onu bir yaşam biçimi olarak benimser.

3.Kazanım: Demokratik bir vatandaş olmanın gereklerini örneklerle açıklar.

4.Kazanım: Farklı görüş, düşünce, inanç, anlayış ve kültürel değerlerin toplumsal yaşamı zenginleştirdiğini kavrar.

5.Kazanım: Ayrımcılığın çeşitli biçimlerini sorgulayarak ayrımcılık yapmama konusunda duyarlılık gösterir.

6.Kazanım: Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında kendi konumuna uygun sorumluluklar üstlenir.

7.Kazanım: Karşılaştığı sorunların çözümünde demokratik tutum ve davranışları benimser.

8.Kazanım: Birlikte yaşama kültürü için diyalog ve etkili iletişimin önemini fark eder.

9.Kazanım: İş bölümü ve işbirliğinin, demokratik toplum yaşamı için taşıdığı önemi örnekler ile açıklar.

Ünite 1. kazanıma uygundur. 2. kazanım açısından bakıldığında ise; demokrasinin temel kavramlarından olan hak ve özgürlüğün verilmesi insan iradesinde önce üstün bir otoritenin iradesinin tanınmasının ön plana çıkarılması söz konusu olmuştur. Görsellerde ise cinsiyet yönünde sayısal eşitsizliğin olduğu görülmektedir. Tanımına yer verilmemekle beraber “çoğulculuk” ifadesinin kullanımına dahi yer veriliyor olması olumlu bir durum bazında karşılanabilir.

3. kazanım açısından; “Vatandaşlık ve Demokratik Davranış Biçimleri” başlıklı bilgi notu kazanıma hizmet etmektedir. Ancak alt tema olarak demokratik vatandaş olmanın gereğini “ben”e değil “biz”e verilen öncelikle vermiştir. 2. etkinlik okuma parçası olarak verilen Timur Dönemi ile demokrasi arasında alakasız ve anlamsız bir bağ kurulmaya çalışılmıştır.

4. kazanım; “Yakın çevrenizde sizden farklı özelliklere sahip ve yardımınıza muhtaç (engelli, yaşlı, farklı dil konuşan) kişiler var mı? Bunlara karşı nasıl davranıyorsunuz?” sorusu ile farklılıkların zenginlik olarak algılanmasında çok yardıma muhtaç olarak

gösterilerek küçük görülmesi ile öğrenci saygıdan çok üstünlük kurabileceği bir bakış açısı kazandıracaktır.

5. kazanım boyutunda bakıldığında; “Ayrımcılıkla Mücadele Yolları” görselinde “hoşgörü ve tolerans” ifadesine yer verilerek öğrenciye saygıdan çok “farklılığın kusur olduğu için hoş görülür.” Algısı yerleştirilmeye çalışılmaktadır. “Siyahlarla aynı otobüse binilmemesi” şeklindeki ifade ile ayrımcılık yapmamayı kazandırmaya çalışırken ayrımcılık noktasında olumsuz bir örnek verilmiştir.

6. kazanım; atasözleri ile ayrımcılığın pekiştirilmesi söz konusudur. “Kadının saçı uzun akli kısa olur.” Gibi. Verilen performans devinin konusu ise sınırlandırılmamıştır: Çevrenizde yaşanan sizin saptayacağınız bir sorunla ilgili çözüm önerileri geliştirmek.

7. kazanım; Demokratik tutum ve davranışları masallar yoluyla anlatmış ve düzeyin çok altında kalmasına neden olmuştur. Ciddi ve öğrenilmesi bakımından hassas olunması gereken bir konunun masallarla ve ütöpik bir anlatım ve benzetimlerle sağlanmaya çalışılması konunun önemsiz ve basit algılanmasına neden olacaktır.

Yine öğrencilerden ödev olarak örnek adaletsizlik bulmaları gibi sıg ve açıklamasının yaşamdan uzak anlatılarla yapıldığı bir durumun istenmesi ayrıca bir tartışma konusu oluşturmaktadır.

8. kazanım; “Gereksiz yere zıtlık yaratmayın.” Cümlesi ile farklılıklara saygı duyulması kazanımının sağlanmaya çalışıldığı bir konuda zıtlıkların gereksiz ve istenmeyen durum olduğu izlenimi verilmiştir. Yine “hangi hak ve özgürlükler tam olarak kullanılamaz” sorusu ile konunun özünden uzaklaşarak hak ve özgürlüklerin sınırlandırılacağı konusunda iradelerin kontrol altına alınmak istenmesi söz konusu olmuştur.

9. kazanım ise; devletsiz bireyin bir hiç olduğu alt mesaj olarak verilmeye çalışılmıştır. Sorulan değerlendirme soruları ise üst düzeyde kalmıştır.

3. TEMA: HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİMİZ KAZANIMLARI

1. Kazanım: Hak, özgürlük ve sorumluluk arasındaki ilişkiyi fark eder.

2. Kazanım: İnsan haklarının ve özgürlüklerinin herkes için doğuştan ve vazgeçilmez olduğunu kavrar.
3. Kazanım: Hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği ilişkin demokratik çözüm önerileri geliştirir.
4. Kazanım: Hak ve özgürlüklerin demokratik bir ortamda gerçekleşebileceğini fark eder.
5. Kazanım: Demokratik toplumlarda sivil toplum kuruluşlarına katılımın önemini kavrar.
6. Kazanım: İnsan hakları ile ilgili gelişmeleri takip etmeye istekli olur.
7. Kazanım: Hukukun üstünlüğünü kabul eder.

1.Kazanım da yer alan çerçeve içinde sorumluluklar hak ve özgürlükten önce verilmiştir.

2.Kazanımın gerçekleşmesine konu işlenişi uygundur. 3. kazanım kapsamında ihlal durumlarına örnek gösterilirken kadınlar, engelliler, yaşlılar ve farklı etnik gruplar dezavantajlı olarak verilmiştir. Böyle bir algı içinde öğrencinin demokratik tutum takınması zorlaşacaktır. 4. kazanıma hizmet etmektedir.

5. kazanım açısından ise demokrasi ve TEMA bağlantısının kurulması beklenmektedir. Bu ise ilişkinin kolay sağlanamamasına ve algının zayıf kalmasına neden olacaktır.

6. kazanım ise insan hakları ve kültürel miras bağlantısının kurulmaya çalışılması istenmiş ve konu sınırlandırılmıştır. Kazanımın sağlanmasında olumsuz bir duruma yol açmıştır.

7. kazanımda ise görseller alakasız kalmış ve hedefi desteklememiştir.

4.TEMA: GÖREV VE SORUMLULUKLARIMIZ KAZANIMLARI

- 1.Kazanım: Kendisinin ve toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi için sorumluluk üstlenmenin önemini fark eder.
- 2.Kazanım: İçinde yaşadığı topluma ve insanlığa karşı sorumluluklarını yerine getirmek için çaba harcar.
- 3.Kazanım: Toplum yaşamını düzenleyen kurallara uymanın sorumluluğunu üstlenir.
- 4.Kazanım: Karar verme süreçlerine katılmanın önemini bilir ve kendi konumuna uygun sorumluluklar üstlenir.
- 5.Kazanım: Devletin vatandaşlarına karşı görev ve sorumluluklarına karşı örnekler verir.
- 6.Kazanım: Vatandaşlık görevlerini yerine getirmenin önemini kavrar.
- 7.Kazanım: Toplumun birlik ve beraberliğini sağlayan değerleri koruma ve geliştirme konusunda sorumluluk üstlenir.

8.Kazanım: Kamu mallarının ve ortak yaşam alanlarının korunmasında sorumluluk üstlenir.

9.Kazanım: Engelli, yaşlı vb. bireylerle empati yaparak onların rahat bir yaşam sürdürebilmeleri için sorumluluk üstlenir.

10.Kazanım: Toplumsal sorunların farkına varır ve bunlar hakkında konumuna uygun çözüm önerileri geliştirir.

1.kazanım çerçevesinde birey toplumun gerisine itilmiştir. Sorumluluk yaşama bağlılık ve demokrasinin varlığının sebebi olarak gösterilmiştir. Kazanıma nispeten uygun olmakla beraber abartılı ifadeler yer verilmiştir. İlgisiz görseller mevcuttur.

2.kazanım; içerikle uyumludur. Devlete ve topluma olan borç ifadelerine yer verilmiştir. Ahlaki değerlere de atıfta bulunulmuş ve bireyin toplum ve devletten sonra geldiği mesaj olarak verilmiştir.

3.kazanım; kurallara uyma zorunluluğunu bireylere yükler. Sorumluluğunu yerine getirmeyenin dışlandığı ve etiketlemelere maruz kaldığı bir konu anlatımı söz konusudur.

Ünitenin yazılma biçimi sorunludur. Bireye sırf sorumluluk yüklenmiştir. Bu duruma neden olan kazanımlardır. Aslında kazanımlar da oldukça kötü yazılmıştır. Bir kazanımda aynı anda iki önerme olmaması gerekir.

“Türkiye’de 2010-2011 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan “8. sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi” öğretim programı ile insan hakları ve vatandaşlık eğitimi hem bir ders hem de bir ara disiplin olarak ilköğretim programlarında yer almıştır. Programın sunumunda bu uygulamanın gerekçesine yer verilmemiştir. Bunun yanında Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinin insan haklarıyla ilgili genel amacı şöyledir: "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak temel hak ve özgürlüklerini kullanarak sorumluluklarını yerine getirmeleri amaçlanmaktadır." (MEB, 2010, 6). Bu amaçta, insan haklarını kullanmanın yanı sıra sorumlulukların yerine getirilmesi vurgusu dikkat çekicidir.” (Ünal,2012)

Kitabın ekler bölümünde Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin özeti, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Türkiye İdari Haritası verilmiştir. Kaynakçasını incelediğimizde, yerli ve yabancı fark etmeden, masal kitapları, özlü söz ve deneme kitapları, fıkraların yayınlandığı dergiler şeklindedir.

Görsel kaynakçada ise her şey internetten alınmıştır. İnternet kaynakçası vakıfların, diyanetin, gazetelerin, yerel haber sitelerinden alınmadır. Sözlüğü incelediğimizde havraya Yahudi tapınağı derken, kiliseye Hristiyanların ibadet için toplandığı yer tanımını vermiştir. Ayrıca vasi tanımını eksik vermiştir.

Özetlemek gerekirse sözlükte totoloji, eksik tanım, eş anlamlı kelime karmaşası, niteleyici bağlantısızlığı örneklerine rastlanmakla beraber sayıca çok değildir.

İncelemiş olduğumuz vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ders kitabı 2013 basımlıdır ve kesinlikle öğrenci seviyesine uygun değildir. Bu durum daha önce yazılmış vatandaşlık ve insan hakları eğitimi ders kitaplarında da tespit edilmiştir:

“Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi 2000 yılı genel ve özel amaçları ile hedef davranışları üzerine yaptıkları çalışmada Kepenekçi ve Gökçe(2000); dersin genel ve özel amaçlarını bir sistematik içinde ele alınmadan birbirini tekrar eder nitelikte olduğunu, dersin içeriğinin geniş ve kapsamlı tutulduğunu, öğrencilerin gelişim özelliklerinin dikkate alınmadığını, dersin belirlenen amaçlarına ulaşılmadığını ve günlük yaşamla ilişki kurulamadığını belirtmişlerdir.” (Keleşoğlu, 2008)

CİNSİYETÇİLİK

“Toplumda kadın ile erkeğin eşitsiz konumları aile içinde geleneksel değer yargılarınca oluşturulan cinsiyet temelli rollerin benimsenmesi ile başlanmakta, eğitimde cinsiyetçi öğeler taşıyan materyallerle pekiştirilmekte kadın ve erkeklerin hayatlarının diğer safhalarında çeşitli mekanizmalarla aracılığıyla derinleşmektedir.” (Özduru,2001)

“Eğitim kaynaklarının, kadın ve erkeklerin kalıplaşmış olmayan imajlarını yaydığı eğitici ve sosyal ortam oluşturma görevini taraf devletlere verir. Pekin Eylem Platformu şu tespiti de yapar.” Müfredat ve eğitim malzemeleri toplumsal cinsiyet konusunda önyargılıdır.

Kız çocukların ve kadınların ihtiyaçlarına nadiren duyarlıdır. Bu durum kadının tam ve eşit ortaklığını inkâr eden geleneksel kadın ve erkek rollerini pekiştirir. BU tür eğitim

kız çocuklarının özgüvenini geliştirmesine izin vermez ve kadın erkek arasında zaten mevcut olan adaletsizlikleri güçlendirir.”(Özduru,2001)

“Özellikle fen bilimleri müfredatı cinsiyete karşı önyargılıdır. Kadın ve kız çocukların günlük yaşamlarıyla bağlantılı değildir. Kadın bilimciler bu müfredatta tanınmaz. Bu noktada hemen akla gelen husus masum gözükse ancak kadın ve erkeklerin içselleştirilmesine çok uygun olan “kadını duygularla” “erkeği akıllığa” özdeşleştiren görüştür. Bu görüş öylesine eski bir görüştür ki Aristo’ya kadar dayanır. Bu görüş öylesine içselleştirilmiştir ki biz kadınlar bile bilim kadının olarak özellikle fen bilimleri alanında sayacak fazla bir isim bulamayız Madam Curie’den başka. Ama bir anda birçok erkek ismi aklımıza geliverir.”(Gümüšoğlu,2001)

“Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ders kitaplarında her türlü eğitim materyallerinde ki cinsiyet ayrımcılığını, milli eğitim sistemimizin genel ve özel amaçları ile Atatürk ilke ve devrimleri açısından sakıncalı görmektedir. Bu nedenle kurulca geliştirilen ve karara bağlanarak yürürlüğe konulan “İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarının öğretim programları ile ders kitaplarında yer alması gereken Atatürkçülük ile ilgili konuları” içeren programlar yeniden geliştirilerek güncel duruma getirilmiş ve uygulamaya konulmuştur.” (Gümüšoğlu,2001)

“Bu programlar gereği hazırlanmış, mevcut ders kitaplarından bazı örnekler vereceğim. Bu örnekler: İlköğretim okullarının; 4. Sınıf Türkçe ders kitabı, 4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı,5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı,8.sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları eğitim ders kitabı,8.T.C.İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı, liselerin;11.sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı, 11.sınıf sosyoloji ders kitabı. “(Gümüšoğlu,2001)

(.....)Aile içi işbölümünde özellikle kadının üniforması olarak görülüyor ders kitaplarında önlüğü, kadınlar daima mutfak önlüğüyle veya elinde mutlaka, ya mutfaktan çıktığını belirten bir kase, bir tepsi, bir şekilde kadın mutfağın öğeleri olarak tanımlanıyor.(Gümüšoğlu, 2001)

(.....).kadınların 1920’lerde 1930’lar da her alana yönlendirildiklerini görüyoruz. Fakat 1945’den sonraki süreçte kadınlar bütünüyle ev içi alanla tanımlanıyorlar. Ev dışında kadının ürettiğine ilişkin şimdi 2000’li yılların kitaplarında tek tük örnekler var.

ama esas olarak kadının ev içi alanda tanımlanması gerektiği bilgisi veriliyor çocuklara.(Gümüőođlu, 2001)

(.....)1945'den sonra bilgi veren anne yerine, hizmet eden anneyi görüyoruz. Oysa 1945'den önce kadınlar öğrettikleri için çocuklarına bilgi verdikleri için, medeniyeti öğrettikleri için önemli sayılıyorlar.(Gümüőođlu, 2001)

KİTAPTA TESPİT ETTİĞİMİZ CİNSİYETÇİ ÖĞELER

1.

Öğretmenimize sınıfımızın temizlik ve düzeninden kız arkadaşlarımızın sorumlu olması gerektiğini söyledik. (syf:13) (m21)

Çocuklara etkinlik kısmında bazı durumlar sunulmuş. "Bu durumların hangisinin insana saygı gösterildiğini işaretleyiniz." Denmiştir. Yukarıdaki cümlede erkek öğrencilerin çoğu herhangi bir hata görmeyecek öğretmen de dikkat etmemişse de temizlik işlerinin kızların yapması gerektiği algısı çocuklara yerleşmiş olacaktır. En kötüsü de bütün öğrencilerin ve hatta öğretmenin bu durumu içselleştirmiş olmasıdır.

2.

Minik Elin Kocaman Yüreği

"Ailenin hiç beklemedikleri bir anda televizyonları bozulur. Garanti kapsamında olduğu için servisi çağırırlar. Tamirci televizyonun arka kapağını açtığında hayretler içinde kalır. Televizyonun içi ekmek Sorunu ev sahibiyle paylaştığında annenin aklına küçük yaramaz kızı gelir."

"Kızını kucağına alır ve bunu onun yapıp yapmadığını sorar. Başını evet dercesine sallar küçük kız. Annesi nedenini sorunca da söylemek zorunda kalır. Bir gün televizyon izlerken Afrika'daki aç çocukları görünce yemeğini onlarla paylaşmaya karar verir.

Her gün kendi yemeğinden ayırdığı küçük parçaları televizyonun arkasındaki deliklerden Afrika'nın aç çocuklarına gönderir. Oradan alıp karınlarını doyursunlar diye." (syf:15) (md:21-22-23)

Ataerkil aile yapısına uygun olarak annenin evde ve pasif olması kızının da metinde bahsedildiği üzere evde annesinin yanında duran ve duygusal olarak tasvir edilmesinden dolayı cinsiyetçi rol dağılımı söz konusudur. Ama metnin şöyle de olumlu bir yanı vardır. O da genellikle metinlerde uslu duran kız çocuğu betimlemesinin tersine yaramaz bir kız çocuğu tasviri vardır.

3.

Zerrin adlı metinde yer alan:

a. “Zerrin işten gelen babasıyla annesinin hazırladığı sofraya asık bir suratla oturdu.” (syf:16 md: 21-22-23-29)

b. “Annesi bu işi babasına bırakmıyor ve harika yemek yapıyor.”(syf:17) (md:21-22-23)

Yukarıdaki cümleleri oldukça sorunlu bulduk. A da yer alan cümleye bakarsak cümlelerin anlamı çok açık olmamakla beraber cinsiyetçi rol dağılımı olduğu anlaşılmaktadır. Anne evde yemekle uğraşırken baba işten gelen otorite olarak gösterilmiştir. B de ise sadece kadınların güzel yemek yapabilecekleri ileri sürülerek yine geleneksel aile yapısı pekiştirilmiştir.

a.” Zerrin anne ve babasının hazırladığı sofraya asık bir suratla oturdu” şeklinde düzeltilebilir. b de yer alan cümle ise bizce metinden tamamen çıkarılmalıdır.

4.

ORTAK ÇALIŞMA

“Erhan Taşkın ve Aslı aynı sınıfta okuyan üç arkadaşlardı. Fen ve Teknoloji dersinde “Tohumun Yolculuğu” konusunda proje ödevi hazırlamakla ilgili sorumluluk aldılar. Proje ödevini bir ay içerisinde hazırlayıp sunmak zorundaydılar. Bir gün arkadaşları Erhan’ın evinde toplandılar. Erhan söz alarak konuyla ilgili düşüncelerini şöyle belirtti:

Taşkın olaya farklı bir bakış açısı ile yaklaştı:

- Arkadaşlar konuyu öykü yoluyla anlatalım herkes daha iyi kavrar hatta anlatıma biraz da duygu katmış oluruz.

Aslı ise arkadaşlarını dinledikten sonra:

- Ben bu konunun resimle daha iyi anlatılabileceği görüşündeyim dedi.

Birbirlerinin yüzüne baktılar. Erhan:

- Tamam, arkadaşlar biz üçümüzde konuyu en iyi bildiğimiz yoldan anlatalım. Sanırım çok güzel bir ödev hazırlamış olunuz.”

Bu metin verildikten sonra şöyle bir soru sorulmuştur:

Toplum yaşamını göz önünde bulundurarak okuduğunuz örnek metinde hangi kişi hangi mesleğe daha yakınlık göstermektedir? (syf:22) (md:21-23)

Soruya verilecek cevaplarda genel olarak Erhan bilim insanı Aslı ressam ve Taşkın da yazar mesleğine yatkın şeklinde ortaya çıkacaktır. Taşkın adlı erkek öğrencinin anlatıma biraz da duygu katmış olunuz sözleri cinsiyetçi yaklaşımın aksine bir durum söz konusu olduğu için olumlu bir örnektir.

5.

“Bir işadama yanında çalışanların hakkını vermelidir.” (syf:28) (md:21-23)

Bu cümlede iş verme yine erkek cinsine indirgenmiş kadın yok sayılmıştır. Ayrıca hakların lütuf olarak verilmesini de içermektedir. İşadama yerine işveren hak vermek yerine ise tanımak kullanılabilir.

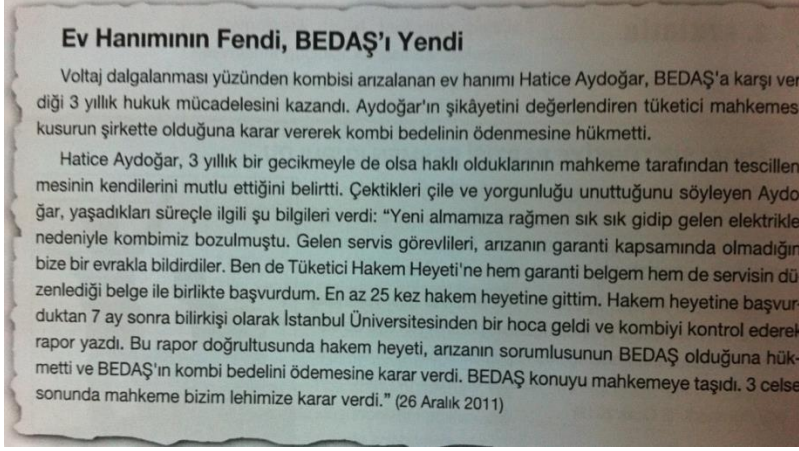
6.

“Ahmet matematik konusunda çok başarılıdır. Ayşe güzel şiirler yazar. Selman çok iyi basketbol oynar. Seda şarkı söylediğinde insanlar onu hayranlıkla dinler. Ali çabuk sinirlenir. Aykut ise her zaman sevecen ve yardımseverdir.” (syf:35) (md: 23,24/a)

Ölçme ve değerlendirme kısmında yer alan yukarıdaki ifade de yine erkekler spor ve matematik alanında başarılı iken kızlar duygusal yönü ağır basan işlerde gösterilmiştir. Bu soruyu okuyan bir öğrencinin toplumun kendisinden beklenen davranışları içselleştirmesi kaçınılmazdır.

Ayrıca soruda sayısal olarak erkeğe kıza oranla fazla yer verilerek eşitsizlik de yapılmıştır.

7.

(syf:42) (md:21-23)

Bir görüşe göre ev kadının hakkını araması ve pes etmeyip peşinde gitmesi öğrencilerin kendi hayatlarıyla ilişki kurması ve kadını güçlü olarak göstermesi bakımından olumlu bir örnektir.

Bir görüşe göre ise ev kadını yerine geleneksel rollerin dışında çalışan kadın örneği verilmelidir. Diğer türlü verildiğinde geleneksel rollerin pekiştirilmesine neden olacaktır.

8.

Mardin'de Yaşam

(.....) Mardin dil açısından da zengindir. Mardin il merkezinde hiç okula gitmemiş bir ev kadını bile Arapça Kürtçe ve Türkçe olmak üzere en az üç dille iletişim kurabilmektedir(.....) (syf:53) (md: 24)

Kadını, okula gitmemesi ve ev kadını olması nedeniyle aşağılayıcı ifade kullanmıştır. "Bile" sözcüğü ile kadına yönelik ayrımcılık vurgulanmıştır.

9.

Sayfa 60'ta kullanılan görsel ile ilgili sorulan "Sizce karikatürize edilmiş durumlar normal midir? Gerçekte nasıl olmalıdır?" sorusu eşitsiz cinsiyetçi bir rol dağılımının sorgulanmadan kabul edilmesine neden olmaktadır.

“Sizce yalnız kadınlara ya da yalnız erkeklere özgü meslekler var mıdır? Nedenini açıklayınız.” Öğrenciyi cinsiyetçi meslek dağılımına yönlendirmektedir. (syf:60) (md:21-29)

” İnsanlar toplumsal cinsiyeti, kendi toplumsal dünyalarını pek çok biçimde sınıflamak için kullanırlar. Kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıklara ilişkin yaygın inançlara (çoğunluğun inançlarına) toplumsal cinsiyet kalıp yargıları(gender stereotypes) denir.(Esen,1998)

Aşağıda yer alan sorunlu metin durumu özetlemektedir:

10.

Cinsiyet rolleri:

Kadınlar için: Sevecen, uysal,.....

Erkekler için: Sözünde duran, ağırbaşlı,.....

(syf:61) (mad: 23-24/a)

Kadın ve erkek rolleri kesin ve aleni olarak ayrılmış ve kadın pasif rollerde gösterilerek öğrencilerde cinsiyetçilik pekiştirilmeye çalışılmaktadır.

11.

“Adam yorgun argın eve döndüğünde yedi yaşındaki oğlunun kapının önünde kendisini beklerken bulmuş.” (syf:68) (md:21-23)

Ataerkil aile yapısı ve baba otoritesinin ön plana çıkarılması söz konusudur. Baba her zaman ki gibi işten gelir ve çocuk onu bekler.

12.

(syf:80 ve md:21-29)

Hak ve özgürlüklerin anlatıldığı bir ünite de anayasa resimde ki gibi anlatılmaya çalışılmıştır.

Anayasanın içinde geçen “Ana” sözcüğünden dolayı tahminimizce böyle bir görsel verilmiştir.

Fakat hem yaş seviyesi olarak hem de anlatılmaya çalışılan konu olarak farklı bir görsel seçilebilirdi ya da daha farklı şekilde anlatılabilirdi. Üstelik resme baktığımızda açıkçası ne anlatmaya çalıştığı belirsizdir.

13.

“Ekrem, annesiyle birlikte maus (kitapta ki yazılış şekli) almaya gitmişti. Beğendiği maus biraz pahalı olduğu halde onu aldılar. Dükkândan çıktıklarından garanti belgesini almadıklarını hatırladılar. Ekrem’e kalsa hemen eve gidecekti ama annesi onu elinden tutup dükkâna geri götürdü. Belgeyi de alıp eve geldiler. Ekrem hemen mausu bilgisayarına taktı ama ne kadar uğraştıysa çalıştıramadı. İçinden “ Annem haklıymış, iyi ki garanti belgesini almışız” dedi ve zaman geçirmeden mausu aldığı yere geri götürdü. Dükkân sahibi ürünü aldı, baktıracağını söyledi. Aradan iki ay geçti, bu arada Ekrem yeni bir maus aldı.

Eskisini unutmuştu bile. Oysa babası unutmamıştı. Gidip mausa ne olduğunu sormasını istedi. Ekrem istemeye istemeye gidip sordu. Yetkili servisten henüz haber gelmediğini söylediler, eve döndü. Babası öfkeleni ve Ekrem’e ne yapmasını gerektiğini araştırmasını söyledi. Ekrem, araştırması sonucunda yetkili servisi bir ay içinde mausunu sağlam olarak kendisine teslim etmesi gerektiğini öğrendi. Bu yapılmıyorsa kendisine yeni bir maus verilmeliydi. Bunun üzerine babası bir avukat tutarak ilgili firmayı mahkemeye verdi. Bir yıl sonrada olsa davayı kazandılar. “(syf:86 md:22 – 23)

Metinde yine bir kadın çocuğuyla alış verişe giden biri olarak tasvir edilmiştir. Alış veriş konusu ise teknolojik bir ürün olana mausun alınmasıdır. Bu ihtiyaç yine bir erkek çocuğunun ihtiyacıdır ve konunun son aşamasında zarara uğradıkları maus konusunda yetkili firmayı dava eden de babadır.

Bu çerçevenden bakıldığında tam bir ataerkil yapı sergilenmiştir. Fakat annenin çocuğu istemese de garanti belgesini almaya gitmesi olumlu bir örnektir. Her ne kadar ataerkil yapı tasvir edilse de bir kadının garanti belgesini istemesi, örnek oluşturacak güzel bir harekettir. Mause İngilizce bir kelimedir. Kitapta okunduğu gibi yazılmıştır. Doğru olanı orijinalini yazıp, parantez içinde okunuşunu yazmaktır.

14.

Mesut'un babası kamyon şoförü, annesi hemşireydi. (syf: 89) (md: 21)

Konuya hazırlanalım bölümünde verilen ikinci metindeki hikâyede kadın yine geleneksel bir rol olan hemşire ile tasvir edilmiştir. Bu durum çocuklarda hemşirelik mesleğini sadece kadınların yapacağına dair bir kalıp yargıyı geliştirmektedir.

15.

Aşağıda yine bir etkinlikte kızlar pasif rollerde sunulurken erkekler karar verme ve yaratıcı olma konusunda ön plana çıkartılmıştır. Ayrıca yine erkeklerin sayısal üstünlükleri de göze çarpmaktadır. (sayfa 113, madde 21 , 23) Bu durum çocuklarda bu algının devam etmesine neden olabilir. Yani kız arkadaşlarını kendi ile beraber çalışmaya uygun görmeye bilirler.

- a) Ceyhun ve arkadaşları bir okul gazetesi çıkarmaya karar verip bunu gerçekleştirdiler.
- b) Sevim ve arkadaşları ne için yapıldığını bilmedikleri bir toplantıda dans edip şarkı söylediler.
- c) Selçuk ve arkadaşları öğretmenleri tarafından bir tartışma programına seçildiler.
- d) Kerim ve arkadaşları okuldaki oyun alanın düzenlenmesi için bir proje yaptılar ve okul yönetimini, ikna etmeyi başardılar.

Gazeteci Halil Bey , işadamı Vasfi Bey , polis Rıza Bey , Aslı'nın kardeşi, Ayşe'nin ablasının düğününde(syf 119 md.21,23) Kurallara uyma sorumluluğu konuya hazırlanmış bölümünde yine kadınlar pasif rollerde erkekler ise aktif rollerde gösterilmiştir. Aynı bölümde “Köyün gençleri askere giderken arkadaşları onları davul zurna ile uğurladılar.” Cümlesinde askerliğe özendirme söz konusudur. Yani askerlik kutsal bir görevdir bunu yerine getirsen toplumda seni sever düşüncesi yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Özcü ve normatif önermeler

1.

”Sahip olduğu yetenekler insanın değerini ya da onurunu oluşturur. Diğer canlılar arasında özel bir yere sahip olmasını sağlar.”

“İnsana karşı dikkatli özenli ölçülü davranılmasını sevgi duyulmasını saygı gösterilmesini gerektiren de bu özellikleridir.” (syf:12) (m: 2 xi 25 26)

Bir insanın değerli olabilmesi için herhangi bir yeteneğe sahip olmasına gerek yoktur. İnsan anne karnına düştüğü andan itibaren sırf insan olmasından ötürü değerli ve onurludur. Bu söylem yetenekli olmayan insanların değersiz olduğunu söyleyerek ayrımcılık yapmıştır. Yetenekli insanların değerli ve onurlu olduğunu sanki bilimsel bir araştırmanın sonucuymuş gibi sunması bu cümleyi normatif hale getirmiştir. Tüm yetenekli insanları kapsadığı ve geniş zaman kipini kullandığı için de özcüdür.

2.

”Kısaca söylersek insan yaşamına ve onuruna saygı duymanın temel koşulu bireylerin kendileri için istedikleri her şeyi başkaları için de istemeleri ve bunların yaşama geçirilmesi için çaba harcamalarıdır.” (syf:13) (m:25 26)

Yazar görüşünü ve dileğini bir bilgi önermesi şeklinde sunduğu için normatiftir. Ayrıca bütün insanları kapsadığı, geniş zaman kullanıldığı ve ezel ebed değişmeyecekmiş gibi sunulduğu için özcüdür.

Bu cümlede insanların kendileri için istediklerini diğer insanlar için istemezlerse insan yaşamına ve onuruna saygı duymayan kişiler olacakları gibi bir yargı ortaya çıkmakta. Öte yandan insanlar kendileri için her zaman iyi şeyler istemeyebilir. Belki ben kendimi öldürmek istiyorum. O zaman bunu diğer insanları öldürmeyi de düşünebilirim. Hatta bunu düşünmüş olmam gayet normal olacaktır.

.

3.

“Yapılan araştırmalar iş başvurusunda bulunanlar arasında hamile kadınların işe alınmada fazla tercih edilmediklerini ortaya koymuştur.” (syf:55) (md:26-30)

Araştırmanın sonucu kaynak gösterilmeden verilmiştir. Yazarın kendi görüşünü bir araştırma sonucuymuş gibi göstermiş olması nedeniyle normatif bir önerme haline gelmiştir. 30.madde yer alan entelektüel mülkiyet haklarına saygı gösterilmemesi açısından sorunlu bir cümledir.

4.

“İnsan haklarına ne kadar saygılı olursak olalım insan hakkı ihlallerine tamamen ortadan kaldırmak mümkün görünmemektedir.”

“Örneğin yetkililerin onayı olmaksızın yapılan bir yürüyüş hem insanları suçlu duruma düşürür hem de başkalarının iş yerine zamanında gitme, can ve mal güvenliğinin korunması gibi hakların ihlaline neden olabilir.” (syf:66) (md: 5-25-26)

İnsan hakları ihlallerinin ortadan kaldırılmasının mümkün olmayacağı, dolayısıyla ihlallerin ortadan kaldırılması yönünde öğrenci bilincinin olumsuz olarak etkilenmesi ve hak ihlalinin bir noktada meşru olabileceği izlenimini oluşturmaktadır. Bu nedenle özcü ve normatiftir. Ayrıca sorumlulukları ve bürokratik ilişkilerde hiyerarşinin ön plana çıkarılması söz konusudur. İkinci örnekte verilen yetkililerin onayı olmaksızın yapılan yürüyüşün suç olmasından önce çocuklara yürüyüş ve gösteri yapmanın bir hak olduğu bilgisinin verilmesi gerekirdi. Öğrencinin kafasında herhangi bir sorunu dile getirmek amacıyla masum bir yürüyüşün suç olduğuna dair bir düşünce geliştirmesine neden olmaktadır.

5.

“İnsanın bir toplum içinde yaşamasının nedeni, gereksinimlerini tek başına karşılayamamasıdır.” (syf: 72) (md: 13- 25-26)

İnsanın toplum içinde yaşamasının nedeni olarak gösterilen gereksinimlerini tek başına karşılayamama durumu aslında doğru bir tespittir. Fakat tek neden bu değildir. Bu metinle beraber yine öğrencilere bireyden önce gelenin toplum olduğu aşılarmaya çalışılmıştır. Bunlar bir bilimsel araştırmanın sonucu gibi gösterilerek normatif ifade şekline dönüşmüştür.

6.

“İnsan hakları, tüm insanların doğuştan ve eşit oldukları haklardır. Bu hakların temelinde insanın diğer canlılar arasında özel bir yere sahip olduğu anlayışı yatar.” (syf:84md. 2/xi – 26)

İkinci cümlede verilen bilgi pozitif bir önerme gibi sunulmuştur. Çünkü insanın doğuştan sahip olduğu hakların nedeni onun diğer canlılardan farklı olmasından kaynaklanmaz. Zaten insan olarak doğmak yeterlidir. Ayrıca yine burada insanı diğer canlılardan ayrı bir konuma getirerek diğer canlılara karşı ayrımcılık yapılmıştır.